8-mavzu. Vasiyatnoma böyiça vorislik

8-mavzu / 16 · 1-semestr

MUNDARIJA

1. Bob
2. Qisqaça xulosa
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Tuşuntiriş va sxema
9. Manbalar

Bob

Vasiyatnoma böyiça vorislik fuqarolik huquqining eng muhim va murakkab institutlaridan biri bölib, şaxsning öz mol-mulkini vafotidan keyin qanday taqsimlanişini hal qilişdagi mutlaq irodasini ifodalaydi. Uşbu darsimizda vasiyatnoma tuzişning umumiy qoidalari, uning şakliga qöyiladigan qat'iy talablar hamda meros qoldiruvçining irodasini amalga oşiriş mexanizmlari bilan tanişamiz. Dars davomida vasiyat erkinligi va uning çegaralari, şartli vasiyatnomalar, merosxörni örinbosar qilib tayinlaş kabi öziga xos huquqiy konstruksiyalarni tahlil qilamiz. Şuningdek, notarial va unga tenglaştirilgan vasiyatnomalar, vasiyat siri, uni talqin qiliş, bekor qiliş va özgartiriş tartiblari körib çiqiladi. Darsning yakuniy qismida vasiyatnomaning haqiqiy emasligi, uni ijro etiş jarayoni, şuningdek, vasiyat yuzasidan majburiyat (legat) va zimmaga vazifa yuklaş kabi maxsus farmoyişlarning huquqiy oqibatlari batafsil yoritiladi. Bu bilimlar bölajak yuristlar uçun meros nizolarini töğri hal qilişda muhim poydevor bölib xizmat qiladi.

QISQAÇA

- 1 yil — Ijroçining vakolat muddati (Vasiyatnoma ijroçisi öz vazifalarini meros oçilgan kundan boşlab köpi bilan 1 yil içida bajarişi kerak (FK 1131-modda).)
- 2 ta — Maxfiy vasiyatnoma guvohlari (Maxfiy vasiyatnomani xatjildga soliş va tasdiqlaş uçun kamida ikki nafar guvoh iştirok etişi şart (FK 1125-modda).)
- Majburiy ulush — Vasiyat erkinligi çegarasi (Vasiyat qiluvçi istalgan şaxsga mulk qoldirişi mumkin, lekin qonuniy merosxörlarning majburiy uluşini çetlab ötolmaydi.)

8.1 Vasiyatnoma böyiça vorislikning umumiy qoidalari

Vasiyatnoma — bu fuqaroning öziga tegişli mol-mulkni yoki bu mol-mulkka nisbatan huquqini vafot etgan taqdirda tasarruf etiş xususidagi şaxsiy xohiş-irodasidir. Fuqarolik qonunçiligiga köra, vasiyatnoma faqat şaxsan tuzilişi lozim, uni vakil orqali tuzişga mutlaqo yöl qöyilmaydi. Vasiyat erkinligi prinsipi şuni anglatadiki, fuqaro özining barça mol-mulkini yoki uning bir qismini qonun böyiça merosxörlar doirasiga

kiradigan yoki kirmaydigan har qanday şaxsga, yuridik şaxslarga, davlatga yoki fuqarolarning özini özi boşqariş organlariga vasiyat qilişi mumkin. Şuningdek, vasiyat qiluvçi qonun böyiça merosxörlardan birini, bir neçasini yoki hammasini sababini tuşuntirmagan holda merosdan mahrum qiliş huquqiga ega. Biroq, qonun böyiça merosxörni merosdan mahrum etiş, agar vasiyatnomada boşqaça hol körsatilmagan bölsa, uning taqdim etiş huquqi böyiça vorislik qiladigan avlodlariga nisbatan tatbiq etilmaydi. Vasiyat erkinligi faqatgina qonunda belgilangan majburiy uluş qoidalari bilangina çeklanadi. Meros qoldiruvçi nafaqat özига tegişli bölgan, balki kelajakda sotib olinişi yoki unga tegişli bölib qolişi mumkin bölgan mol-mulk yuzasidan ham farmoyiş berişga haqli. Agar meros oçilgan paytga kelib bu mulk unga tegişli bölib qolsa, vasiyatnoma haqiqiy hisoblanadi. Mol-mulkning vasiyat qilinmagan qismi qonun böyiça merosxörlar örtasida taqsimlanadi. Bu merosxörlar qatoriga mol-mulkning boşqa qismi vasiyatnoma böyiça qoldirilgan qonun böyiça vorislar ham kiradi. Faraziy misol: Anvar bobo özining katta hovlisini dösti Sobirga, bankdagi pullarini esa davlatga vasiyat qildi. Özining yagona öğlini esa heç qanday izohsiz merosdan mahrum qildi. Anvar boboning avtomobili vasiyatnomada körsatilmagan edi. Vafotidan söng, hovli Sobirga, pullar davlatga ötadi. Avtomobil esa vasiyat qilinmagan qism sifatida qonun böyiça merosxörlarga ötişi kerak, biroq öğil merosdan mahrum qilingani uçun uni ololmaydi. Agar öğil majburiy uluş oliş huquqiga ega bölsa (masalan, mehnatga layoqatsiz bölsa), u holda vasiyatnomaning şartlaridan qat'i nazar, qonunda belgilangan uluşini talab qilişi mumkin.

- Vasiyatnoma şaxsan tuzilişi şart, vakil orqali tuziş taqiqlanadi (FK 1120-modda).
- Vasiyat qiluvçi istalgan şaxsga, davlatga yoki taşkilotga mulk qoldirişi va qonuniy merosxörlarni sababsiz merosdan mahrum qilişi mumkin (FK 1120-modda).
- Vasiyat qilinmagan mol-mulk qismi qonun böyiça merosxörlar örtasida taqsimlanadi (FK 1123-modda).

> **ASOSIY FIKR**
> Vasiyat erkinligi mutlaq körinsa-da, u qonundagi majburiy uluş qoidalari bilan çeklanadi. Vasiyat qiluvçi qonuniy merosxörni merosdan mahrum qilsa ham, agar u majburiy uluşga haqli bölsa, öz uluşini oladi.

8.2 Şartli vasiyat va merosxörni örinbosar qilib tayinlaş

Vasiyat qiluvçi merosning olinişi uçun merosxör xulq-atvorining xususiyatini qonuniy ravişda şart qilib qöyişga haqli. Bu şartli vasiyatnoma deb ataladi. Şartlar merosxörning ta'lim olişi, ma'lum bir kasbni egallaşi yoki zararli odatlardan voz keçişi kabi qonuniy va axloqiy me'yorlarga mos keladigan talablar bölişi mumkin. Biroq, merosxörni tayinlaş yoki vorislik huquqidan mahrum etiş töğrisidagi farmoyişga kiritilgan ğayriqonuniy şartlar (masalan, jinoyat sodir etişni yoki ma'lum bir şaxsga uylanişni talab qiliş) haqiqiy hisoblanmaydi. Agar vasiyatnomaga kiritilgan şartni merosxör öz salomatligi yoki boşqa obyektiv sabablar tufayli bajara olmasa, bu şart merosxörning da'vosi böyiça sud orqali haqiqiy emas deb topilişi mumkin. Vorisdan keyingi vorislarni tayinlaş (substitutsiya) instituti ham mavjud. Vasiyat qiluvçi vasiyatnomada körsatilgan merosxör meros oçilguniga qadar vafot etişi, merosni qabul qilmasligi, undan voz keçişi yoki noloyiq merosxör sifatida çetlaştirilişi ehtimolini nazarda tutib, boşqa merosxörni (örinbosarni) tayinlaş huquqiga ega. Qonunga muvofiq merosxör böla oladigan har qanday şaxs örinbosar etib tayinlanişi mumkin. Muhim qoida şuki, vasiyatnoma böyiça merosxörning örinbosar merosxör zarariga merosdan voz keçişiga yöl qöyilmaydi. Faraziy misol: Botir özining biznesini öğli Jamolga vasiyat qildi, lekin şart qöydi: Jamol oliy ma'lumot olişi kerak. Bu qonuniy şart. Şuningdek, Botir vasiyatnomada körsatdiki, agar Jamol

meros oçilguniga qadar vafot etsa yoki merosdan voz keçsa, biznes Botirning ukasi Sanjarga ötadi. Bu holatda Sanjar örinbosar merosxör hisoblanadi. Agar Jamol merosni qabul qilib, keyin uni boşqa birovning foydasiga voz keçmoqçi bölsa, qonun bunga yöl qöymaydi, çunki örinbosar merosxör (Sanjar) mavjud.

- Meros oliş uçun merosxörning xulq-atvoriga qonuniy şartlar qöyilişi mumkin (FK 1121-modda).
- Ğayriqonuniy yoki obyektiv sabablarga köra bajarib bölmaydigan şartlar haqiqiy emas deb topilişi mumkin (FK 1121-modda).
- Asosiy merosxör merosni ololmaydigan holatlar uçun örinbosar merosxör tayinlanişi mumkin (FK 1122-modda).

> **KÖP UÇRAYDIGAN XATO**
> Şartli vasiyatnomada insonning konstitutsiyaviy huquqlarini çeklovçi şartlar (masalan, "falonchiga uylansanggina meros olasan" yoki "diniy e’tiqodingni o‘zgartirsang") mutlaqo ğayriqonuniy hisoblanadi v a öz-özidan haqiqiy emasdir.

> **IMTIHON UÇUN**
> Imtihonda örinbosar merosxör tayinlaşning asoslarini sanab beriş söraladi: asosiy merosxörning vafoti, merosni qabul qilmasligi, voz keçişi, noloyiq deb topilişi yoki şartlarni bajarmasligi.

8.3 Vasiyatnomaning şakli: notarial va unga tenglaştirilgan vasiyatnomalar

Vasiyatnoma qat’iy ravişda yozilgan joyi va vaqti körsatilgan holda yozma şaklda tuzilişi va vasiyat qiluvçi tomonidan öz qöli bilan imzolanişi lozim. Qonunçilikda yozma şakldagi vasiyatnomalarning ikki turi e’tirof etiladi: notarial tasdiqlangan va notarial tasdiqlangan vasiyatnomalarga tenglaştirilgan vasiyatnomalar. Agar vasiyat qiluvçi jismoniy nuqsoni, kasalligi yoki savodsizligi tufayli uni özi imzolay olmasa, uning iltimosiga binoan notarius iştirokida boşqa şaxs imzo qöyişi mumkin. Bunda sabablar albatta körsatilişi şart. Notarius, vasiyatnoma foydasiga tuzilgan şaxs (uning oila a’zolari), töliq muomala layoqatiga ega bölmaganlar, savodsizlar va yolğon guvohlik uçun sudlanganlar vasiyatnomani imzolay olmaydi. Notarial vasiyatnoma vasiyat qiluvçi tomonidan yozilişi yoki uning sözlaridan notarius tomonidan yozib olinişi mumkin. Maxfiy vasiyatnoma — bu vasiyat qiluvçining xohişiga köra notarius uning mazmuni bilan tanişmasdan tasdiqlaydigan vasiyatnomadir. U vasiyat qiluvçi tomonidan öz qöli bilan yozilişi va imzolanişi, söngra ikki guvoh va notarius iştirokida xatjildga (konvertga) solinib yelimlangan holda tasdiqlanişi şart. Hayotiy zaruratlar tufayli ayrim mansabdor şaxslar tasdiqlagan vasiyatnomalar notarial vasiyatnomaga tenglaştiriladi. Bularga: şifoxonalarda davolanayotganlarning boş şifokor tomonidan; kemalarda suzib yurganlarning kema kapitani tomonidan; ekspeditsiyalardagi şaxslarning ekspeditsiya rahbari tomonidan; harbiy xizmatchilarning qism komandiri tomonidan; qamoqda saqlanayotganlarning muassasa boşliği tomonidan tasdiqlangan vasiyatnomalari kiradi. Faraziy misol: Sardor uzoq muddatli dengiz safarida oğir kasal bölib qoldi. Kema oçiq dengizda bölgani uçun notarius yöq. Sardor öz vasiyatnomasini yozadi va kema kapitaniga tasdiqlatadi. Bu hujjat notarial tasdiqlangan vasiyatnomaga töliq tenglaştiriladi va meros oçilganda qonuniy kuçga ega böladi.

- Vasiyatnoma yozma şaklda, joyi va vaqti körsatilib, şaxsan imzolanişi şart (FK 1124-modda).
- Maxfiy vasiyatnoma öz qöli bilan yozilişi va ikki guvoh iştirokida xatjildga solinişi kerak (FK 1125-modda).

• Şifoxona, kema, ekspeditsiya, harbiy qism va qamoqxona rahbarlari tomonidan tasdiqlangan vasiyatnomalar notarial vasiyatnomaga tenglaştiriladi (FK 1126-modda).

> **IMTIHON UÇUN**
> Kimlar vasiyat qiluvçining örniga vasiyatnomani imzolaşi mumkin emasligini yodda tuting: notariusning özi, merosxör va uning yaqin qarindoşlari, muomalaga layoqatsizlar va yolğon guvohlik uçun sudlanganlar.

8.4 Vasiyatnomaning sirligi va uni talqin qiliş

Vasiyatnoma siri meros qoldiruvçining şaxsiy hayoti daxlsizligini va uning irodasi erkinligini taşqi bosimlardan himoya qiluvçi muhim kafolatdir. Qonunga köra, notarius, vasiyatnomani tasdiqlovçi boşqa mansabdor şaxs, şuningdek vasiyat qiluvçining örniga vasiyatnomani imzolagan fuqaro meros oçilguniga qadar (ya’ni vasiyat qiluvçi vafot etguniga qadar) vasiyatnomaning mazmuniga, uning tuzilişi, bekor qilinişi yoki özgartirilişiga daxldor ma’lumotlarni oşkor qilişga haqli emas. Bu qoida vasiyat qiluvçiga tiriklik çoğida qarindoşlari yoki boşqa şaxslar tomonidan e’tirozlar, bosimlar yoki nizolar kelib çiqişining oldini oladi. Vasiyatnomani talqin qiliş masalasi meros oçilgandan söng yuzaga keladi. Vasiyatnoma notarius, vasiyatni ijro etuvçi yoki sud tomonidan talqin qilinganida undagi sözlar va iboralarning asl (sözma-söz) ma’nosi e’tiborga olinadi. Agar vasiyatnomadagi biron-bir qoidaning asl ma’nosi noaniq bölsa, u boşqa qoidalar va umuman vasiyatnomaning umumiy mazmuni bilan taqqoslaş orqali aniqlanadi. Maqsad — meros qoldiruvçining haqiqiy xohiş-irodasini röyobga çiqarişdir. Faraziy misol: Otabek öz vasiyatnomasida "Mening barcha transport vositalarim o‘g‘limga o‘tsin" deb yozgan. Vafotidan söng, uning nomida yengil avtomobil va qişloq xöjaligi traktori borligi aniqlandi. Boşqa merosxörlar traktor transport vositasi emas, balki maxsus texnika deb nizo çiqarişdi. Sud vasiyatnomani talqin qilişda, Otabekning boşqa bandlarda qişloq xöjaligi yerlarini ham öğliga qoldirganini inobatga olib, "transport vositalari" iborasi ostida traktorni ham nazarda tutgan deb topdi va vasiyatnomaning umumiy mazmuniga tayanib qaror qabul qildi.

• Meros oçilguniga qadar vasiyatnoma mazmuni va unga oid harakatlar sir saqlanişi şart (FK 1128-modda).

• Vasiyatnomani talqin qilişda birinçi navbatda sözlarning asl ma’nosiga qaraladi (FK 1129-modda).

• Noaniqlik bölsa, qoidalar vasiyatnomaning umumiy mazmuni bilan taqqoslanadi (FK 1129-modda).

> **IŞ BILAN BOĞLIQLIK**
> Amaliyotda köpinça mulkning aniq manzili yoki nomi xato yozilgan holatlar uçraydi. Bunday vaziyatda sud vasiyatnomaning boşqa qismlari va meros qoldiruvçining hayotlik davridagi harakatlarini taqqoslab, uning haqiqiy irodasini aniqlaydi.

8.5 Vasiyatni bekor qiliş va özgartiriş

Meros qoldiruvçi vasiyatnoma tuzganidan keyin uni istagan paytda bekor qiliş va özgartiriş borasida töla erkin bölib, bunda bekor qiliş yoki özgartiriş sabablarini heç kimga tuşuntirişga majbur emas. Vasiyatnomani bekor qiliş yoki özgartirişning bir neça usullari mavjud. Birinçidan, vasiyat qiluvçi yangi vasiyatnoma tuziş orqali oldin tuzilgan vasiyatnomani tölaligiça yoki uning keyingi vasiyatnomaga zid bölgan qismini bekor qilişi mumkin. Ikkinçidan, vasiyatnoma vasiyat qiluvçi tomonidan bevosita yöq

qilib taşlanişi mumkin. Uçinçidan, vasiyat qiluvçining yozma farmoyişiga binoan notarius yoxud boşqa mansabdor şaxslar tomonidan uning barça nusxalarini yöq qilib taşlaş yöli bilan bekor qilinişi mumkin. Qonunçilikdagi eng muhim qoidalardan biri şuki, agar vasiyat qiluvçi tomonidan keyingi vasiyatnoma öz navbatida bekor qilingan yoki özgartirilgan bölsa, yangi vasiyatnoma tuziş orqali tölaligiça yoki qisman bekor qilingan oldingi vasiyatnoma qayta tiklanmaydi. Faraziy misol: Karim özining uyini 2020-yilda akasiga vasiyat qildi (1-vasiyatnoma). 2022-yilda fikrini özgartirib, öşa uyni özining döstiga vasiyat qildi (2-vasiyatnoma). Uşbu harakat bilan 1-vasiyatnoma qonunan bekor böldi. 2023-yilda Karim dösti bilan urişib qolib, notariusga borib 2-vasiyatnomani bekor qiliş töğrisida ariza yozdi va uni yöq qildi. Bu holatda 2020-yildagi 1-vasiyatnoma öz-özidan qayta tiklanmaydi. Agar Karim yangi vasiyatnoma yozmasa, uning vafotidan söng uy qonun böyiça merosxörlarga ötadi.

- Vasiyat qiluvçi vasiyatnomani istalgan vaqtda sababini körsatmasdan bekor qilişi yoki özgartirişi mumkin (FK 1127-modda).
- Yangi vasiyatnoma oldingisini töliq yoki unga zid bölgan qismida bekor qiladi (FK 1127-modda).
- Keyingi vasiyatnoma bekor qilinsa ham, undan oldingi bekor qilingan vasiyatnoma qayta tiklanmaydi (FK 1127-modda).

> **TAQQOSLANG**
> Özgartiriş va bekor qilişning farqi: Özgartirişda faqat ayrim bandlar yangilanadi (masalan, maşina öğilga emas, qizga beriladi), lekin vasiyatnomaning boşqa qismlari kuçda qoladi. Bekor qilişda esa butun hujjat yuridik kuçini yöqotadi.

8.6 Vasiyatnomaning haqiqiy emasligi

Vasiyatnoma qat’iy şakliy talablarga ega bölgan bir tomonlama bitim bölganligi sababli, uning haqiqiy emasligi ham maxsus, ham umumiy fuqarolik qonunçiligi qoidalariga böysunadi. Tegişli şaklda tuzilmagan (masalan, yozma şaklga rioya qilinmagan, imzolanmagan yoki notarial tasdiqlanmagan) vasiyatnoma öz-özidan haqiqiy emas. Şuningdek, vasiyatnomaning haqiqiy emasligi bitimlar haqiqiy emasligi töğrisidagi umumiy qoidalarga (masalan, muomalaga layoqatsiz şaxs tomonidan tuzilganligi, aldaş, zöravonlik yoki qörqitiş ta’sirida tuzilganligi) ham asoslanadi. Vasiyatnomaning haqiqiy emas deb topilişidan mulkiy oqibatlarga ega böladigan şaxsning (odatda, qonun böyiça merosxörlarning) da’vosi böyiça vasiyatnoma sud tartibida haqiqiy emas deb topilişi mumkin. Muhim qoida şundaki, vasiyatnomadagi ayrim farmoyişlarning haqiqiy emasligi vasiyatnomaning qolgan qismi haqiqiyligiga daxl qilmaydi. Agar vasiyatnoma haqiqiy emas deb topilsa, uşbu vasiyatnomaga binoan merosdan mahrum bölgan merosxör umumiy asoslarda qonun böyiça meros oliş huquqiga ega böladi. Faraziy misol: Keksayib qolgan va ruhiy holati yomonlaşgan Nodira xola özining barça mol-mulkini uni parvariş qilayotgan begona şaxsga vasiyat qildi. Vafotidan söng, Nodira xolaning qizi sudga murojaat qilib, onasi vasiyatnoma tuziş vaqtida öz harakatlarining ahamiyatini tuşuna olmaganligini tibbiy ekspertiza orqali isbotladi. Sud vasiyatnomani haqiqiy emas deb topdi. Natijada, begona şaxs meros oliş huquqidan mahrum böldi va qiz yagona qonuniy merosxör sifatida barça mulkka ega çiqdi.

- Şaklga doir talablar buzilgan vasiyatnoma öz-özidan haqiqiy emas (FK 1130-modda).

• Vasiyatnoma tuziş tartibi buzilganda, mulkiy manfaatdor şaxs sudga da’vo kiritişi mumkin (FK 1130-modda).

• Vasiyatnoma haqiqiy emas deb topilsa, unda merosdan mahrum qilingan şaxs qonuniy asosda meros oladi (FK 1130-modda).

> **ASOSIY FIKR**
> Vasiyatnomaning qisman haqiqiy emasligi uning butunlay bekor qilinişiga olib kelmaydi. Agar faqat bitta band qonunga zid bölsa, faqat öşa band bekor qilinadi, qolgan iroda esa ijro etilaveradi.

8.7 Vasiyatnomaning bajarilişi

Vasiyatnomaning ijro etilişi meros qoldiruvçining irodasi töliq va adolatli amalga oşişini ta’minlovçi jarayondir. Vasiyat qiluvçi vasiyatnomaning ijro etilişini özi vasiyatnomada körsatgan, merosxör hisoblanmaydigan şaxsga — vasiyatnomani ijro etuvçiga (duşeprikaşçik) topşirişi mumkin. Buning uçun uşbu şaxsning yozma roziligi talab qilinadi. Agar vasiyat qiluvçi ijroçini tayinlamagan bölsa, merosxörlar özaro kelişib, ijroni merosxörlardan biriga yoki boşqa şaxsga topşirişlari mumkin. Kelişuv bölmasa, ijroçi sud tomonidan tayinlanişi mumkin. Vasiyatnomani ijro etuvçining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: merosni muhofaza qiliş va uni boşqariş; barça merosxörlar va legatariylarni meros oçilganligi haqida xabardor qiliş; meros qoldiruvçining qarzlarini undiriş; mol-mulkni merosxörlarga tarqatiş va vasiyat majburiyatlari bajarilişini ta’minlaş. Ijroçi öz vazifalarini merosni qarzlardan xoli qiliş va merosxörlar mulkka egalik qilişga kirişişi uçun zarur bölgan oqilona muddat içida amalga oşiradi, biroq bu muddat meros oçilgan kundan boşlab bir yildan oşib ketmasligi kerak. Ijroçi meros hisobidan öz xarajatlarini qoplaş va, agar vasiyatnomada körsatilgan bölsa, haq oliş huquqiga ega. Faraziy misol: Tadbirkor Rustam vafot etdi. Uning vasiyatnomasida köplab köçmas mulklar va turli merosxörlar körsatilgan edi. U özining yurist dösti Alişerni vasiyatnoma ijroçisi etib tayinlagan. Alisher meros oçilgaç, zavodlarni vaqtinça boşqarib turdi, kreditorlar bilan hisob-kitob qildi va 8 oy içida barça sof aktivlarni merosxörlarga vasiyatnomada körsatilganidek taqsimlab berdi. Söngra merosxörlarga qilingan işlar yuzasidan hisobot taqdim etdi.

• Vasiyatnoma ijroçisi merosxör bölmagan şaxs bölişi va uning roziligi olinişi kerak (FK 1131-modda).

• Ijroçi merosni muhofaza qiladi, boşqaradi va merosxörlarga taqsimlaydi (FK 1131-modda).

• Ijro etiş muddati meros oçilgan kundan boşlab bir yildan oşmasligi kerak (FK 1131-modda).

> **IMTIHON UÇUN**
> Vasiyatnoma ijroçisining vakolat muddati qat’iy belgilangan - meros oçilgan kundan boşlab köpi bilan 1 yil. Bu muddat tugagaç, u merosxörlarga hisobot berişi şart.

8.8 Vasiyat yuzasidan majburiyat (legat) va zimmaga vazifa yuklaş

Meros qoldiruvçi vasiyatnomada nafaqat mulkni taqsimlaşi, balki merosxörlar zimmasiga ma’lum majburiyatlarni ham yuklaşi mumkin. Vasiyat yuzasidan majburiyat (legat) — bu vasiyat böyiça merosxörning zimmasiga meros hisobidan uçinçi şaxs (legatariy) foydasiga biron-bir mulkiy majburiyatni bajarişni yuklaşdir. Legat obyekti aşyoni mulk qilib beriş, qarzni keçiş, ma’lum işni bajariş yoki turar joydan umrbod foydalaniş huquqini beriş bölişi mumkin. Muhim jihati şundaki, merosxör legatni faqat öziga ötgan

merosning qarzlar çegirib taşlangandan keyingi haqiqiy qiymati doirasidagina bajaradi. Agar merosxör majburiy uluşga haqli bölsa, legat faqat uning majburiy uluşidan ortiqça bölgan qismidan bajariladi. Zimmaga vazifa yuklaş (burden) esa legatdan farq qiladi. Vasiyat qiluvçi merosxör zimmasiga mulkiy yoki nomulkiy xususiyatga ega bölgan, odatda umumiy foydali maqsadni közlovçi harakatni sodir etişni yuklaşi mumkin (masalan, meros qoldiruvçining uy hayvonlarini parvariş qiliş, uning asarlarini naşr etiş yoki kolleksiyasini muzeyga topşiriş). Vazifa yuklaşda aniq bir kreditor (talab qiluvçi şaxs) bölmaydi. Faraziy misol: Dilshod otasidan katta hovlini meros qilib oldi. Vasiyatnomada otasi Dilşodning zimmasiga ikkita şart qöygan edi: 1) Otasining singlisi (ammasi) şu hovlining bir xonasida umrining oxirigaça yaşaş huquqiga ega bölişi (bu turar joydan umrbod foydalaniş huquqini beruvçi legat). 2) Otasining boy kutubxonasini şahar markaziy kutubxonasiga bepul ötkaziş (bu umumiy foydali maqsadni közlovçi zimmaga vazifa yuklaş). Agar Dilshod hovlini sotsa ham, ammasining yaşaş huquqi saqlanib qoladi.

- Legat — merosxör zimmasiga uçinçi şaxs foydasiga mulkiy majburiyat yuklaşdir (FK 1132-modda).
- Legat faqat merosning qarzlar tölangandan keyingi sof qiymati doirasida bajariladi (FK 1132-modda).
- Zimmaga vazifa yuklaş umumiy foydali maqsadlarda mulkiy yoki nomulkiy harakatlarni talab qiladi (FK 1133-modda).

> **TAQQOSLANG**
> Legat va vazifa yuklaşning asosiy farqi: Legatda aniq bir şaxs (legatariy) mulkiy manfaat köradi va talab qiliş huquqiga ega böladi. Vazifa yuklaşda esa aniq kreditor bölmaydi va u köpinça umumiy manfaat yoki nomulkiy maqsadlarga xizmat qiladi.

ASOSIY XULOSALAR

1. Vasiyatnoma faqat şaxsan tuzilişi va qat’iy yozma şaklda bölişi şart.
2. Vasiyat erkinligi keng bölib, faqat qonundagi majburiy uluş qoidalari bilan çeklanadi.
3. Merosxörga qonuniy va axloqiy şartlar qöyilişi, şuningdek, örinbosar merosxör tayinlanişi mumkin.
4. Vasiyatnoma siri qat’iy qöriqlanadi va uni buzgan şaxslar javobgarlikka tortiladi.
5. Yangi vasiyatnoma tuziş avtomatik ravişda oldingisini (unga zid qismida) bekor qiladi.
6. Vasiyatnoma şaklining buzilişi uning öz-özidan haqiqiy emasligiga olib keladi.
7. Vasiyatnoma ijroçisi merosni boşqariş va taqsimlaş uçun köpi bilan 1 yil muddatga tayinlanadi.
8. Merosxör zimmasiga uçinçi şaxslar foydasiga mulkiy (legat) yoki umumiy foydali (vazifa) majburiyatlar yuklanişi mumkin.

Qisqaça xulosa

Vasiyatnoma böyiça vorislik şaxsning öz mol-mulkini vafotidan keyin taqsimlaş borasidagi mutlaq irodasini namoyon qiladi. Vasiyatnoma qat’iy ravişda şaxsan va yozma şaklda tuzilişi, notarial yoki unga tenglaştirilgan tartibda tasdiqlanişi şart. Qonunçilik vasiyat erkinligini kafolatlaydi, ya’ni fuqaro öz mulkini istalgan şaxsga qoldirişi, qonuniy merosxörlarni merosdan mahrum qilişi va merosxörlarga turli qonuniy şartlar qöyişi mumkin. Şu bilan birga, bu erkinlik faqat majburiy uluş qoidalari bilan çeklanadi. Vasiyatnoma siri meros oçilguniga qadar qat’iy saqlanadi. Vasiyat qiluvçi istalgan vaqtda öz vasiyatnomasini

bekor qilişi yoki özgartirişi mumkin, bunda yangi vasiyatnoma eskilarini bekor qiladi. Murakkab meros massasini boşqariş uçun vasiyatnoma ijroçisi tayinlanişi mumkin. Şuningdek, meros qoldiruvçi merosxörlar zimmasiga uçinçi şaxslar foydasiga mulkiy majburiyat (legat) yoki umumiy foydali maqsadlarda vazifa yuklaş huquqiga ega. Vasiyatnoma tuziş tartibining buzilişi uni haqiqiy emas deb topişga asos böladi.

ASOSIY PRINSIPLAR

1. Şaxsiylik prinsipi: Vasiyatnoma faqat şaxsan tuziladi, vakillikka yöl qöyilmaydi.
2. Vasiyat erkinligi: Mulkni istalgan şaxsga qoldiriş va qonuniy merosxörlarni mahrum qiliş huquqi.
3. Şakliy qat’iylik: Yozma şakl va tasdiqlaş tartibiga rioya qilmaslik vasiyatnomani haqiqiy emas deb topişga olib keladi.
4. Sirlik kafolati: Meros oçilguniga qadar vasiyatnoma mazmunini oşkor qiliş taqiqlanadi.
5. Irodaning ustuvorligi: Vasiyatnomani talqin qilişda meros qoldiruvçining asl muddaosi aniqlanadi.
6. Bekor qiliş erkinligi: Vasiyatnomani istalgan vaqtda sababsiz özgartiriş yoki bekor qiliş mumkin.
7. Majburiy uluş himoyasi: Vasiyat erkinligi mehnatga layoqatsiz vorislarning huquqlarini buzmasligi kerak.

> **ASOSIY ATAMALAR**
> Vasiyatnoma · Vasiyat erkinligi · Şartli vasiyatnoma · Örinbosar merosxör · Maxfiy vasiyatnoma · Vasiyatnoma siri · Vasiyatnoma ijroçisi · Vasiyat majburiyati (legat) · Zimmaga vazifa yuklaş · Vasiyat qilinmagan qism

IMTIHONGA TAYYORGARLIK

- Vasiyatnoma tuzişda vakildan foydalaniş mumkinmi?
- Vasiyat qiluvçi qonuniy merosxörni sababsiz merosdan mahrum qila oladimi?
- Qanday holatlarda vasiyatnomaga kiritilgan şartlar haqiqiy emas deb topiladi?
- Örinbosar merosxör qaysi holatlarda merosga çaqiriladi?
- Kimlar vasiyat qiluvçining örniga vasiyatnomani imzolaşga haqli emas?
- Maxfiy vasiyatnomani tasdiqlaş tartibi qanday?
- Yangi vasiyatnoma bekor qilinsa, undan oldingi vasiyatnoma qayta tiklanadimi?
- Legat va zimmaga vazifa yuklaşning asosiy farqi nimada?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Şartli vasiyatnoma va şaxsiy huquqlar daxlsizligi

> **FAKTLAR**
> Rustam öziga tegişli bölgan Toşkent şahridagi hovli-joyni öğli Jasurga vasiyat qildi. Biroq, Rustam vasiyatnomada maxsus şart belgilab, Jasur uşbu merosni qabul qilib olişi uçun özining hozirgi turmuş örtoği bilan qonuniy tartibda nikohdan ajraşişi kerakligini körsatib ötdi. Rustamning fikriça, kelini oila

şa’niga tögri kelmaydigan xatti-harakatlar qilgan. Meros oçilgandan söng, Jasur notariusga murojaat qilib, uyni öz nomiga rasmiylaştirişni söradi. Notarius vasiyatnomadagi şart bajarilmaganligini rökaç qilib, guvohnoma berişni rad etdi. Şundan söng, Jasur vasiyatnomadagi şartni ğayriqonuniy deb topiş va merosni qabul qiliş maqsadida fuqarolik işlari böyiça sudga da’vo arizasi bilan murojaat qildi.

MASALA

Vasiyatnomada merosxör xulq-atvoriga oid şaxsiy va oilaviy huquqlarni çeklovçi ğayriqonuniy şart belgilanişining huquqiy oqibatlari qanday?

NORMA

Özbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 1121-moddasiga köra, vasiyat qiluvçi merosning olinişi uçun merosxör xulq-atvorining xususiyatini qonuniy ravişda şart qilib qöyişga haqli. Biroq, merosxörni tayinlaş töğrisidagi farmoyişga kiritilgan ğayriqonuniy şartlar haqiqiy bölmaydi. Şuningdek, 1130-moddaga asosan, vasiyatnomadagi ayrim farmoyişlarning haqiqiy emasligi vasiyatnomaning qolgan qismi haqiqiyligiga daxl qilmaydi. Oila qonunçiligiga köra, nikoh ixtiyoriy bölib, uni bekor qilişga majburlaş qonunga ziddir.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1121-moddasiga muvofiq, vasiyat qiluvçi merosning olinişi uçun merosxör xulq-atvorining xususiyatini qonuniy ravişda şart qilib qöyişga haqli. Bu degani, şartlar axloq qoidalariga va amaldagi qonunçilikka zid bölmasligi kerak. Masalan, ma’lum bir ta’lim muassasasini bitiriş yoki yomon odatlardan voz keçiş kabi şartlar qonuniy hisoblanişi mumkin. 2) Jasurga nisbatan qöyilgan öz turmuş örtoğidan ajraşiş şarti Oila kodeksi va Konstitutsiya normalariga töğridan-töğri ziddir. Oila qonunçiligida nikoh ixtiyoriy rozilik asosida tuzilişi va bekor qilinişi belgilangan. Heç kimni nikohdan ajraşişga majburlaş mumkin emas. Şuning uçun, merosxörni tayinlaş töğrisidagi farmoyişga kiritilgan bu şart ğayriqonuniy hisoblanadi va yuridik kuçga ega emas. 3) Sud uşbu nizoni körib çiqişda vasiyatnomadagi ajraşiş haqidagi şartni haqiqiy emas deb topadi. Fuqarolik kodeksining 1130-moddasiga köra, vasiyatnomadagi ayrim farmoyişlarning haqiqiy emasligi vasiyatnomaning qolgan qismi haqiqiyligiga daxl qilmaydi. Ya’ni, şart bekor qilinadi, lekin uyni Jasurga qoldiriş haqidagi asosiy iroda öz kuçida qoladi. Natijada, Jasur oilasini buzmasdan turib ham merosni qabul qilib oliş huquqiga ega böladi.

XULOSA

Sud Jasurning da’vosini qanoatlantiradi va vasiyatnomadagi nikohdan ajraşiş şartini ğayriqonuniy bölganligi sababli haqiqiy emas deb topadi. Vasiyatnomaning uyni Jasurga qoldiriş qismi öz kuçida qoladi. Şunday qilib, Jasur merosxör sifatida hovli-joyga nisbatan mulk huquqini tösiqlarsiz va öz oilasini saqlab qolgan holda qabul qilib oladi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Vasiyat qiluvçi merosxörga qanday turdagi şartlar qöyişga haqli?
2. Vasiyatnomadagi nikohdan ajraşiş haqidagi şart qonuniymi?

3. Sud uşbu vaziyatda qanday qaror qabul qiladi?

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

2-kazus · Maxfiy vasiyatnoma şakliga rioya etmaslik

FAKTLAR

Anvar bobo özining barça mol-mulkini qanday taqsimlaganini farzandlari bilişini xohlamadi va maxfiy vasiyatnoma tuzişga qaror qildi. U uyida şaxsiy kompyuterida vasiyatnoma matnini yozdi, uni printerdan çiqarib, tagiga öz imzosi bilan tasdiqladi. Söngra hujjatni xatjildga soldi va uni yelimlab, özining qöşnisi bölgan bitta guvohni ergaştirib, davlat notarial idorasiga keldi. Anvar bobo notariusdan uşbu xatjildni maxfiy vasiyatnoma sifatida qabul qilib, tasdiqlaşni talab qildi. Notarius hujjat kompyuterda yozilganligini va faqat bir nafar guvoh iştirok etayotganligini tuşuntirib, maxfiy vasiyatnomani tasdiqlaşdan boş tortdi. Anvar bobo notariusning harakati ustidan şikoyat qildi.

MASALA

Maxfiy vasiyatnomani tuziş va tasdiqlaş şakli hamda tartibiga rioya etmaslikning huquqiy oqibatlari qanday?

NORMA

Fuqarolik kodeksining 1125-moddasiga asosan, maxfiy vasiyatnomani vasiyat qiluvçi haqiqiy sanalmaslik xavfi ostida öz qöli bilan yozişi va imzolaşi lozim. Vasiyatnoma ikki guvoh va notarius iştirokida xatjildga solinib, xatjild yelimlanişi lozim, guvohlar öz ma’lumotlarini körsatgan holda xatjildga imzo qöyadilar. FK 1130-moddasiga köra, tegişli şaklda tuzilmagan vasiyatnoma haqiqiy emas.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1125-moddasiga asosan, maxfiy vasiyatnoma oddiy notarial vasiyatnomalardan özining qat’iy şakli bilan farq qiladi. Qonunçilikka köra, maxfiy vasiyatnomani vasiyat qiluvçi haqiqiy sanalmaslik xavfi ostida faqat öz qöli bilan yozişi va imzolaşi lozim. Uni texnika vositalarida (kompyuter, yozuv maşinkasi) yozişga mutlaqo yöl qöyilmaydi. 2) Anvar bobo vasiyatnomani kompyuterda yozib, qonunning imperativ talabini buzgan. Bundan taşqari, qonun maxfiy vasiyatnomani notariusga topşiriş jarayonida albatta ikki nafar guvoh iştirok etişini talab qiladi. Guvohlar xatjildga öz ma’lumotlarini körsatib imzo qöyişlari şart. Anvar bobo esa faqat bir nafar guvoh olib kelgan. 3) Notariusning rad etiş harakati töla qonuniydir. Agar notarius uşbu nuqsonli hujjatni tasdiqlaganida, kelajakda meros oçilganda bu vasiyatnoma şaklga rioya etilmaganligi sababli Fuqarolik kodeksining 1130-moddasiga asosan sud tomonidan haqiqiy emas deb topilar edi. Maxfiy vasiyatnomaning sirliligini ta’minlaş bilan birga, uning haqiqiyligini kafolatlaş maqsadida qonun çiqaruvçi aynan qölyozma şaklini va ikki guvoh iştirokini majburiy qilib qöygan. Bu meros qoldiruvçining irodasi erkinligini va keyinçalik soxtalaştiriş holatlarining oldini olişga xizmat qiladi.

XULOSA

Notariusning maxfiy vasiyatnomani tasdiqlaşni rad etgani qonuniy va asoslidir. Anvar bobo maxfiy vasiyatnoma tuziş niyatida bölsa, uni şaxsan öz qöli bilan yozişi, imzolaşi hamda notarial idoraga kamida ikki nafar guvoh bilan birgalikda kelib, qonunda belgilangan tartibda xatjildga solib muhrlaşi talab etiladi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Maxfiy vasiyatnomani tuzişning qonuniy talablari qanday?
2. Anvar boboning harakatlarida qanday xatoliklar mavjud?
3. Notariusning vasiyatnomani tasdiqlaşni rad etişi qonuniymi?

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

3-kazus · Vasiyat majburiyati (legat) va umrbod foydalaniş huquqi

FAKTLAR

Malika xola öziga tegişli bölgan uç xonali kvartirani qizi Nargizaga vasiyat qildi. Vasiyatnomada u qizi Nargiza zimmasiga özining nogironligi bölgan singlisi Nodiraga uşbu kvartiraning bir xonasidan umrbod bepul foydalaniş huquqini beriş majburiyatini yukladi. Malika xola vafot etgaç, Nargiza merosni qabul qilib oldi va kvartiraga mulk huquqini rasmiylaştirdi. Oradan olti oy ötib, Nargiza pulga muhtoj bölib qoldi va kvartirani uçinçi şaxsga sotib yubormoqçi böldi. U xolasi Nodiraga kvartira sotilayotganligini va u yerdan köçib ketişi kerakligini aytdi. Nodira köçişdan boş tortdi va özining umrbod yaşaş huquqi borligini ta’kidladi.

MASALA

Vasiyat majburiyati (legat) asosida turar joydan umrbod foydalaniş huquqi mulkdor özgarganda saqlanib qoladimi va uni bekor qiliş mumkinmi?

NORMA

Fuqarolik kodeksining 1132-moddasiga köra, vasiyat qiluvçi merosxör zimmasiga turar joyni yoki uning bir qismini boşqa şaxsga umrbod foydalaniş uçun berib qöyiş majburiyatini yuklaşga haqli. Turar joyga bölgan mulk huquqi keyinçalik boşqa şaxsga ötganida ham umrbod foydalaniş huquqi öz kuçida qoladi. Bu huquq boşqa şaxsga ötkazilmaydi va özgaga berilmaydi.

TAHLIL

1) Fuqarolik kodeksining 1132-moddasida vasiyat majburiyati (legat) instituti mustahkamlangan. Unga köra, vasiyat qiluvçi merosxör zimmasiga bir yoki bir neça şaxs (huquq oluvçilar) foydasiga qandaydir majburiyatni meros hisobidan bajarişni yuklaşga haqli. Malika xolaning vasiyatnomasidagi şart aynan turar joydan umrbod foydalanişni ta’minlaşga qaratilgan vasiyat majburiyati hisoblanadi. 2) Qonunçilikda qat’iy belgilanganidek, turar joyga bölgan mulk huquqi keyinçalik boşqa şaxsga ötganida ham umrbod foydalaniş huquqi öz kuçida qoladi. Ya’ni, Nargiza kvartirani sotsa, hadya qilsa yoki garovga qöysa ham, Nodiraning yaşaş huquqi bekor bölmaydi. Bu huquq mulkka oğirlik sifatida ergaşib yuradi. 3) Nargiza mulkdor sifatida kvartirani sotiş huquqiga ega, çunki u mulkni tasarruf etiş huquqidan mahrum qilinmagan. Biroq, u xaridorni uşbu kvartirada vasiyat majburiyati yuzasidan yaşovçi şaxs borligi haqida

ogohlantirişi şart. Nargiza heç qanday holatda Nodirani uydan majburan çiqarib yuborişga haqli emas. Nodiraning huquqi qonun va sud himoyasida bölib, u öz ixtiyori bilan voz keçmagunça saqlanib qoladi. Şuningdek, e'tiborga oliş lozimki, turar joydan umrbod foydalaniş huquqi boşqa şaxsga ötkazilmaydi va Nodiraning merosxörlariga ötmaydi. Bu faqat uning şaxsi bilan boğliq bölgan mutlaq huquqdir.

XULOSA

Nargiza kvartirani sotişga haqli, ammo u Nodirani uydan çiqarib yubora olmaydi. Vasiyat majburiyati (legat) asosida yuzaga kelgan umrbod foydalaniş huquqi kvartiraning yangi mulkdoriga nisbatan ham öz kuçini saqlab qoladi. Nodira uşbu kvartiraning belgilangan xonasida öz umrining oxirigaça yaşaş huquqiga tölaqonli ega.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Vasiyat majburiyati (legat) nima va u qanday huquqlarni beradi?
2. Mulk huquqi boşqa şaxsga ötganda umrbod foydalaniş huquqi saqlanib qoladimi?
3. Nargiza Nodirani uydan çiqarib yuborişga haqlimi?

O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Test

JAVOB TANLANADIGAN SAVOLLAR

1. Anvar öz uyini öğli Botirga vasiyat qildi, lekin vasiyatnomaga şunday şart kiritdi: 'Botir vafot etganidan söng, u bu uyni mening nabiram Jasurga vasiyat qilib qoldirişi şart'. Uşbu şart qonuniy jihatdan qanday baholanadi?

- A. Bu şart qonuniy va Botir uni bajarişga majbur
- B. Bu şart haqiqiy emas, çunki merosxörga bunday majburiyat yuklaş mumkin emas
- C. Agar Botir notarius oldida rozi bölsa, şart haqiqiy hisoblanadi
- D. Şart faqat uyning yarmi uçun öz kuçiga ega böladi

TÖĞRI: B

Meros qoldiruvçi özi vasiyatnomada merosxör etib tayinlagan şaxslarga, öz navbatida vafot etişlari ehtimoli bilan özlariga vasiyat qilingan mol-mulkni muayyan tarzda tasarruf etiş xususida körsatma beriş majburiyatini yuklaşga haqli emas. Şuning uçun Anvarning öğli Botirga qöygan bu şarti qonunan haqiqiy hisoblanmaydi va Botir mulkni öz xohişiga köra tasarruf etişi mumkin. (FK 1120-modda)

2. Rustam özining biznesini qizi Malikaga vasiyat qildi, biroq vasiyatnomada Malika öz turmuş örtoği bilan ajraşişini şart qilib körsatdi. Bu holatda vasiyatnomaning uşbu şarti qanday yuridik kuçga ega?

- A. Şart qonuniy va haqiqiy hisoblanadi
- B. Agar vasiyatnoma notarial tasdiqlangan bölsa, şart haqiqiy
- C. Şart haqiqiy emas, çunki u ğayriqonuniy xususiyatga ega

• D. Agar turmuş örtoği rozi bölsa, şart öz kuçida qoladi

TÖĞRI: C
Merosxörni tayinlaş yoki vorislik huquqidan mahrum etiş töğrisidagi farmoyişga kiritilgan ğayriqonuniy şartlar haqiqiy bölmaydi. Malikaning ajraşişini şart qilib qöyiş uning şaxsiy va oilaviy huquqlariga zid hamda ğayriqonuniy hisoblanadi. Şuning uçun bu şart öz kuçiga ega emas va Malika merosni şartni bajarmasdan ham qabul qilib oliş huquqiga ega böladi. (FK 1121-modda)

3. Karim öz avtomobilini ukasi Salimga vasiyat qildi va vasiyatnomada 'Agar Salim merosdan voz keçsa, avtomobil döstim Umidga ötsin' deb yozdi. Salim meros oçilgaç, avtomobildan özining öğli foydasiga voz keçmoqçi böldi. Qonunçilikka köra bu mumkinmi?

• A. Ha, qonun bunga ruxsat beradi
• B. Ha, agar Umid bunga yozma ravişda rozi bölsa
• C. Ha, agar bu holat notarial tasdiqlansa
• D. Yöq, vorisdan keyingi voris zarariga merosdan voz keçişga yöl qöyilmaydi

TÖĞRI: D
Vasiyatnoma böyiça merosxörning vorisdan keyingi voris (Umid) zarariga merosdan voz keçişiga yöl qöyilmaydi. Salim faqat merosdan mutlaq voz keçişi mumkin, şunda mol-mulk töğridan-töğri vasiyatnomada körsatilgan örinbosar merosxör Umidga ötadi. Salimning öz öğli foydasiga voz keçişi qonun bilan taqiqlanadi va bunday harakat haqiqiy sanalmaydi. (FK 1122-modda)

4. Farhodning uçta öğli bor. U özining hovlisini tönğiç öğliga vasiyat qildi, biroq bankdagi katta miqdordagi pul mablağlari haqida vasiyatnomada heç narsa yozmadi. Bankdagi pul mablağlari qanday taqsimlanadi?

• A. Barça uçta öğil örtasida teng taqsimlanadi
• B. Faqat ikkita kiçik öğil örtasida taqsimlanadi
• C. Davlat daromadiga ötkaziladi
• D. Faqat tönğiç öğilga beriladi

TÖĞRI: A
Mol-mulkning vasiyat qilinmagan qismi qonun böyiça merosxörlar örtasida taqsimlanadi. Bu merosxörlar jumlasiga mol-mulkning boşqa qismi vasiyatnoma böyiça meros qilib qoldirilgan qonun böyiça vorislar, ya’ni tönğiç öğil ham kiradilar. Şuning uçun bankdagi pul mablağlari barça uçta öğil örtasida qonun böyiça teng uluşlarda taqsimlanişi lozim. (FK 1123-modda)

5. Qambar oğir kasallik tufayli qöllari işlamay qolgan va vasiyatnomani özi imzolay olmaydi. U barça mol-mulkini jiyani Murodga qoldirmoqçi. Notarius huzurida Qambarning iltimosiga köra vasiyatnomani uning örniga Murod imzolab berdi. Uşbu vasiyatnoma haqiqiymi?

• A. Vasiyatnoma haqiqiy hisoblanadi
• B. Agar ikkita guvoh iştirok etsa, haqiqiy böladi
• C. Vasiyatnoma haqiqiy emas, çunki foyda oluvçi şaxs uni imzolaşi mumkin emas

• D. Agar notarius ruxsat bersa, vasiyatnoma öz kuçiga ega böladi

TÖĞRI: C
Vasiyat qiluvçining örniga vasiyatnomani kimlar imzolaşi mumkin emasligi qat'iy belgilangan. Unga köra, vasiyatnoma kimning foydasiga tuzilgan bölsa, öşa şaxs (ya'ni jiyan Murod) vasiyatnomani imzolaşi mumkin emas. Bu qoida manfaatlar töqnaşuvining oldini olişga xizmat qiladi. Şuning uçun Murod tomonidan imzolangan uşbu vasiyatnoma haqiqiy emas deb topiladi. (FK 1124-modda)

6. Lola özining maxfiy vasiyatnomasini kompyuterda terib, çop etdi va imzoladi. Söngra uni ikkita guvoh iştirokida xatjildga solib, yelimlab notariusga taqdim etdi. Uşbu maxfiy vasiyatnoma qonuniy kuçga egami?

• A. Vasiyatnoma haqiqiy hisoblanadi
• B. Haqiqiy emas, çunki maxfiy vasiyatnoma öz qöli bilan yozilişi şart
• C. Agar guvohlar matnni öqib çiqqan bölsa, haqiqiy böladi
• D. Agar notarius matn bilan tanişsa, haqiqiy hisoblanadi

TÖĞRI: B
Maxfiy vasiyatnomani vasiyat qiluvçi haqiqiy sanalmaslik xavfi ostida öz qöli bilan yozişi va imzolaşi lozim. Kompyuterda terilgan maxfiy vasiyatnoma, garçi şaxs tomonidan imzolangan va guvohlar iştirokida muhrlangan bölsa ham, qonunning şaklga doir qat'iy talablariga javob bermagani uçun haqiqiy hisoblanmaydi. U faqat qölyozma şaklida bölişi şart. (FK 1125-modda)

7. Qosim kasalxonada oğir ahvolda yotibdi. U vasiyatnoma yozdi va uni öziga qarayotgan oddiy navbatchi hamşiraga tasdiqlatdi. Uşbu vasiyatnoma notarial tasdiqlangan vasiyatnomaga tenglaştiriladimi?

• A. Vasiyatnoma haqiqiy va notarial tasdiqlanganga tenglaştiriladi
• B. Agar keyinçalik notarius tasdiqlasa, haqiqiy böladi
• C. Agar ikkita guvoh imzolasa, haqiqiy hisoblanadi
• D. Haqiqiy emas, çunki uni boş vraç yoki navbatchi vraç tasdiqlaşi kerak

TÖĞRI: D
Kasalxonalarda davolanayotgan fuqarolarning vasiyatnomalari boş vraçlar, ularning davolaş işlari böyiça örinbosarlari yoki navbatchi vraçlar tomonidan tasdiqlanişi kerak. Oddiy hamşira tomonidan tasdiqlangan vasiyatnoma notarial tasdiqlangan vasiyatnomaga tenglaştirilmaydi. Şuning uçun Qosimning vasiyatnomasi tegişli mansabdor şaxs tomonidan tasdiqlanmaganligi sababli yuridik kuçga ega emas va haqiqiy sanalmaydi. (FK 1126-modda)

8. Vali 2020-yilda öz uyini Hasanga vasiyat qildi. 2022-yilda u fikrini özgartirib, uyni Husanga vasiyat qilib yangi vasiyatnoma tuzdi. 2023-yilda esa Vali 2022-yildagi vasiyatnomani bekor qildi. Valining vafotidan söng uy kimga tegişli böladi?

• A. Mulk Hasanga ötadi, çunki birinçi vasiyatnoma tiklanadi
• B. Mulk Husanga ötadi
• C. Mulk qonun böyiça merosxörlarga ötadi, çunki oldingi vasiyatnoma tiklanmaydi

• D. Mulk davlat egaligiga ötadi

TÖĞRI: C

Qonunçilikda qat’iy belgilanganidek, agar vasiyat qiluvçi tomonidan keyingi vasiyatnoma öz navbatida bekor qilingan yoki özgartirilgan bölsa, yangi vasiyatnoma tuziş orqali tölaligiça yoki qisman bekor qilingan oldingi vasiyatnoma (2020-yildagi) qayta tiklanmaydi. Demak, Valining ikkala vasiyatnomasi ham bekor qilingan hisoblanadi va uning mol-mulki qonun böyiça merosxörlarga umumiy asoslarda ötadi. (FK 1127-modda)

9. Nodir hayot va soğlom. Uning öğli notarius idorasiga kelib, otasi vasiyatnoma qoldirgan yoki qoldirmaganligini bilmoqçi böldi. Notarius qanday yöl tutişi kerak?

• A. Notarius vasiyatnomani körsatişi şart
• B. Notarius ma’lumot berişni rad etişi şart, çunki meros hali oçilmagan
• C. Agar öğil yagona merosxör bölsa, ma’lumot berilişi mumkin
• D. Notarius faqat oğzaki ma’lumot berişi, nusxa bermasligi kerak

TÖĞRI: B

Notarius meros oçilgunga qadar (ya’ni vasiyat qiluvçi vafot etguniga qadar) vasiyatnomaning mazmuniga, uning tuzilişi, bekor qilinişi yoki özgartirilişiga daxldor ma’lumotlarni oşkor qilişga haqli emas. Bu vasiyatnoma sirini saqlaş qoidasi bölib, notarius öğilga hatto vasiyatnoma bor yoki yöqligi haqida ham ma’lumot berişni qat’iyan rad etişi şart. (FK 1128-modda)

10. Vasiyatnomada mol-mulkni qonuniy taqsimlaş qoidalari bilan birga, merosxörlardan biriga nisbatan ğayriqonuniy şart ham kiritilgan. Bunday holatda vasiyatnomaning taqdiri qanday keçadi?

• A. Faqat ğayriqonuniy şart bekor qilinadi, qolgan qismi öz kuçida qoladi
• B. Vasiyatnoma tölaligiça haqiqiy emas deb topiladi
• C. Notarius vasiyatnomani qayta yozib berişi şart
• D. Meros tölaligiça davlat ixtiyoriga ötadi

TÖĞRI: A

Vasiyatnomadagi ayrim farmoyişlarning haqiqiy emasligi vasiyatnomaning qolgan qismi haqiqiyligiga daxl qilmaydi. Şuning uçun vasiyatnomadagi faqat ğayriqonuniy şart belgilangan qismigina bekor qilinadi. Mol-mulkni taqsimlaş haqidagi qolgan qoidalar va farmoyişlar öz yuridik kuçida qoladi hamda meros şu asosda qonuniy tartibda taqsimlanadi. (FK 1130-modda)

11. Sobir öz vasiyatnomasida dösti Tohirni vasiyatnomani ijro etuvçi etib tayinladi, biroq Tohir bundan bexabar edi va heç qanday rozilik bermagan. Sobir vafot etgaç, Tohir uşbu vasiyatnomani ijro etişga majburmi?

• A. Ha, bu qonuniy majburiyat hisoblanadi
• B. Yöq, uning oldindan yozma roziligi olinmaganligi sababli majbur emas
• C. Ha, agar boşqa merosxörlar buni talab qilsa

• D. Ha, agar sud şunday qaror çiqarsa

TÖĞRI: B

Şaxsning vasiyatnomaning ijro etuvçisi bölişga roziligi uning öz qöli bilan vasiyatnomaga yozgan ustxatida yoki vasiyatnomaga ilova qilingan arizasida aks ettirilişi lozim. Tohir oldindan öz roziligini bermaganligi va bu hujjatlaştirilmaganligi sababli, u Sobirning vasiyatnomasini ijro etiş majburiyatini öz zimmasiga olişga qonunan majbur emas. (FK 1131-modda)

12. Zafar 100 million sömlik merosni qabul qilib oldi. Meros qoldiruvçining 40 million sömlik qarzi bor edi. Şuningdek, vasiyatnomada Zafarga qarindoşlaridan biriga 80 million sömlik avtomobil olib beriş majburiyati (legat) yuklatilgan. Zafar legat uçun qança mablağ sarflaşga majbur?

• A. 80 million söm
• B. 100 million söm
• C. Heç qança, çunki qarz bor
• D. 60 million söm

TÖĞRI: D

Merosxör vasiyat majburiyatini (legatni) öziga ötgan merosning meros qoldiruvçi qarzlarini çegirib taşlagandan keyin qoladigan haqiqiy qiymati doirasidagina bajarişi lozim. Zafar olgan 100 million sömlik merosdan avval 40 million söm qarz çegiriladi. Qolgan 60 million söm doirasidagina u avtomobil xarid qiliş uçun vasiyat majburiyatini bajarişga majburdir. (FK 1132-modda)

13. Dilşodga hovli meros bölib ötdi. Vasiyatnomada Dilşodning xolasi Oydinga uşbu hovlida umrbod yaşaş huquqini beriş majburiyati yuklatilgan. Oydin hovliga özining turmuş örtoği bilan köçib keldi. Oydinning turmuş örtoği ham uşbu hovlida yaşaş huquqiga egami?

• A. Ha, oila a’zosi sifatida yaşaş huquqiga ega
• B. Yöq, agar vasiyatnomada körsatilmagan bölsa, yaşaş huquqiga ega emas
• C. Ha, agar Dilshod oğzaki rozi bölsa
• D. Yöq, Oydinning özi ham yaşaş huquqidan mahrum böladi

TÖĞRI: B

Qonunçilikda aniq belgilanganidek, vasiyat majburiyati yuzasidan huquq oluvçiga (Oydinga) berilgan turar joydan umrbod foydalaniş huquqi, agar vasiyatnomada boşqaça tartib körsatilgan bölmasa, uning oila a’zolari mazkur turar joyda yaşaşi uçun asos hisoblanmaydi. Şuning uçun Oydinning eri bu uyda yaşaş huquqiga ega emas, huquq faqat Oydinning öziga tegişli. (FK 1132-modda)

14. Ğani özining barça boyligini öğliga vasiyat qildi, biroq uning zimmasiga şunday vazifa yukladi: 'Merosning 10 foizi hisobidan qişloq aholisi uçun bepul kutubxona taşkil etişing şart'. Uşbu huquqiy harakat qanday ataladi?

• A. Majburiyat yuklaş
• B. Vasiyat majburiyati (legat)

- C. Şartli vasiyat
- D. Merosdan mahrum qiliş

TÖĞRI: A

Vasiyat qiluvçi merosxör zimmasiga umumiy foydali maqsadni amalga oşiriş uçun biron-bir harakatni sodir etiş majburiyatini yuklaşi mumkin. Qişloq aholisi uçun bepul kutubxona taşkil etiş aynan umumiy foydali maqsad hisoblanadi va bu huquqiy jihatdan vasiyat majburiyati (legat) emas, balki majburiyat yuklaş deb ataladi. (FK 1133-modda)

OÇIQ SAVOLLAR

15. Vasiyat erkinligi mutlaq huquqmi yoki uning qonuniy çegaralari mavjudmi? Majburiy uluş qoidasi vasiyat erkinligini qanday çeklaydi?

NAMUNA JAVOB

Vasiyat erkinligi fuqarolik huquqining muhim prinsiplaridan biri bölib, FK 1120-moddasiga asosan, şaxs öz mol-mulkini xohlagan şaxsiga vasiyat qilişi, qonun böyiça merosxörlarni tuşuntiriş bermasdan merosdan mahrum etişi va vasiyatnomani istagan paytda bekor qilişi yoki özgartirişi mumkin. Biroq, bu erkinlik mutlaq emas va uning qonuniy çegaralari mavjud. Uning eng asosiy çegarasi - majburiy uluş qoidasidir. Qonunçilik ijtimoiy himoyaga muhtoj şaxslar, xususan, voyaga yetmagan bolalar, mehnatga layoqatsiz ota-ona va turmuş örtoği manfaatlarini ustuvor qöyadi. Agar vasiyat qiluvçi butun mol-mulkini begona şaxsga vasiyat qilsa ham, majburiy uluş huquqiga ega bölgan vorislar qonun böyiça vorislik yuzaga kelganda özlariga tegişi lozim bölgan uluşning kamida yarmini olişga haqli böladilar. Bu qoida vasiyat qoldiruvçining irodasidan qat'i nazar qöllaniladi va vasiyatnomaning tegişli qismini haqiqiy emas deb topişga asos böladi. Muqobil yondaşuv sifatida ba'zi xorijiy davlatlar qonunçiligida vasiyat erkinligini töliq ta'minlaş va xususiy mulk daxlsizligini mutlaq deb biliş tarafdorlari mavjud bölsa-da, Özbekiston oila va meros huquqi oila a'zolarining moddiy ta'minotini, ayniqsa bola manfaatlarining ustuvorligini ta'minlaş maqsadida vasiyat erkinligini majburiy uluş orqali çeklaşni eng adolatli va insonparvar yöl deb biladi. Bu orqali jamiyatda ijtimoiy adolat muvozanati saqlanadi.

16. Vasiyatnomada merosxörni örinbosar qilib tayinlaş (substitutsiya) qanday hollarda qöllaniladi va bu institutning amaliy ahamiyati nimada?

NAMUNA JAVOB

FK 1122-moddasiga muvofiq, vasiyat qiluvçi asosiy merosxör meros oçilguniga qadar vafot etişi, merosni qabul qilmasligi, undan voz keçişi yoki noloyiq merosxör deb topilişi ehtimolini nazarda tutib, boşqa şaxsni vorisdan keyingi voris (örinbosar merosxör) etib tayinlaşga haqli. Bu institut huquqşunoslikda substitutsiya deb ataladi. Uning amaliy ahamiyati şundaki, u meros qoldiruvçining xohiş-irodasini maksimal darajada himoya qiladi va kafolatlaydi. Agar asosiy voris obyektiv yoki subyektiv sabablarga köra merosni ololmasa, mol-mulk qonun böyiça vorislarga ötib ketişining oldi olinadi va mulk vasiyat qiluvçi xohlagan ikkinçi şaxsga (örinbosarga) nasb etadi. E'tiborli jihati şundaki, FK 1122-moddasining uçinçi qismiga köra, asosiy merosxör örinbosar merosxör zarariga merosdan voz keçişiga yöl qöyilmaydi, bu qoida vasiyat qiluvçining irodasini buzib körsatişning oldini oladi. Muqobil yondaşuv nuqtai nazaridan,

agar örinbosar tayinlanmagan bölsa, vasiyat qilinmagan qism qoidalari (FK 1123-modda) işga tuşadi va mulk qonun böyiça merosxörlarga ötadi. Substitutsiya esa vorislik zanjirini vasiyat qiluvçining özi töğridan-töğri boşqarişiga imkon beradi va kutilmagan holatlarda mulkning begona yoki nomaqbul şaxslar qöliga ötib ketişidan asraydi.

17. Vasiyatnomani ijro etuvçi (duşeprikaşçik) kim va uning huquqiy maqomi qanday? Nima uçun vasiyatnomani ijro etişni merosxör bölmagan şaxsga topşiriş maqsadga muvofiq?

NAMUNA JAVOB

FK 1131-moddasiga köra, vasiyat qiluvçi vasiyatnomaning ijro etilişini merosxör hisoblanmaydigan uçinçi şaxsga topşirişi mumkin. Bu şaxs vasiyatnomani ijro etuvçi (duşeprikaşçik) deb ataladi va uning bu vazifani bajarişga yozma roziligi talab qilinadi. Ijro etuvçining asosiy vazifalari merosni muhofaza qiliş, barça merosxörlarni xabardor qiliş, meros qoldiruvçining qarzlarini uziş va mulkni qonun hamda vasiyatnomaga muvofiq taqsimlaşdan iborat. Uning huquqiy maqomi işonçli boşqaruvçiga yaqin bölib, öz harakatlarini meros oçilgan kundan boşlab bir yil içida amalga oşirişi kerak. Vasiyatnomani ijro etişni aynan merosxör bölmagan şaxsga topşirişning asosiy maqsadi - manfaatlar töqnaşuvidan himoya qiliş va xolislikni ta’minlaşdir. Merosxörlar örtasida nizo kelib çiqqanda, mustaqil şaxs vasiyat qoldiruvçining irodasini adolatli amalga oşiradi. Muqobil yondaşuv sifatida, qonun merosxörlarning özaro kelişuvi bilan ijroni ulardan biriga topşirişga ham ruxsat beradi. Biroq, amaliyot şuni körsatadiki, murakkab meros massasi (biznes, köçmas mulk) va köp sonli vorislar mavjud bölganda, merosxörlardan birining ijroçi bölişi boşqalarning şubhasiga va sud nizolariga sabab bölişi mumkin. Şu bois, xolis ijro etuvçini tayinlaş oilaviy nizolarning oldini olişning eng samarali huquqiy vositasi hisoblanadi.

Glossariy

VASIYATNOMA

Fuqaroning özига tegişli mol-mulkni yoki bu mol-mulkka nisbatan huquqini vafot etgan taqdirda tasarruf etiş xususidagi xohiş-irodasi bölib, u şaxsan tuzilişi va qonunda belgilangan yozma şaklda tasdiqlanişi şart bölgan bir tomonlama bitim hisoblanadi.

Misol: Anvar özining barça mol-mulkini qiziga qoldiriş haqida notarius orqali vasiyatnoma tuzdi.

Boğliq atamalar: Vasiyat erkinligi, Meros qoldiruvçi

ŞARTLI VASIYATNOMA

Vasiyat qiluvçi merosning olinişi uçun merosxör xulq-atvorining xususiyatini qonuniy ravişda şart qilib qöyiş huquqiga ega bölgan vasiyat turi bölib, unga kiritilgan ğayriqonuniy şartlar haqiqiy hisoblanmaydi.

Misol: Ota öz öğliga merosni faqat u oliy ta’lim muassasasini bitirgandan söng olişi mumkinligi haqida şartli vasiyat qoldirdi.

Boğliq atamalar: Vasiyatnoma, Vorisdan keyingi voris

VORISDAN KEYINGI VORIS
Vasiyatnomada körsatilgan asosiy merosxör meros oçilguniga qadar vafot etişi, merosni qabul qilmasligi yoki noloyiq deb topilişi ehtimolini nazarda tutib, vasiyat qiluvçi tomonidan tayinlangan zaxira merosxör.

Misol: Vasiyatnomada asosiy merosxör sifatida aka, u vafot etgan taqdirda esa uning farzandi vorisdan keyingi voris etib tayinlandi.

Boğliq atamalar: Örinbosar merosxör, Noloyiq merosxör

MAXFIY VASIYATNOMA
Vasiyat qiluvçining xohişiga köra notarius tomonidan uning mazmuni bilan tanişib çiqilmasdan tasdiqlanadigan, vasiyat qiluvçining öz qöli bilan yozilişi va imzolanişi qat'iy talab qilinadigan hujjat.

Misol: Meros qoldiruvçi öz qarindoşlari örtasida nizo kelib çiqmasligi uçun yopiq xatjildda maxfiy vasiyatnoma qoldirdi.

Boğliq atamalar: Vasiyatnoma siri, Notarial tasdiqlangan vasiyatnoma

VASIYATNOMA SIRI
Notarius, guvohlar va vasiyatnomani tasdiqlovçi boşqa mansabdor şaxslarning meros oçilguniga qadar vasiyatnomaning mazmuniga, uning tuzilişi, bekor qilinişi yoki özgartirilişiga daxldor ma'lumotlarni oşkor qilişga haqli emasligi qoidasi.

Misol: Notarius vasiyatnoma sirini saqlaş majburiyatiga binoan, meros qoldiruvçi hayotlik çoğida uning mazmunini farzandlariga aytmadi.

Boğliq atamalar: Maxfiy vasiyatnoma, Notarius

VASIYATNOMANI IJRO ETUVÇI
Vasiyat qiluvçi tomonidan vasiyatnomaning ijro etilişini ta'minlaş maqsadida tayinlangan, merosxör hisoblanmaydigan şaxs bölib, u merosni muhofaza qiladi va merosxörlarga mol-mulkni qonuniy tarzda topşiradi.

Misol: Vasiyat qiluvçi özining yaqin döstini meros taqsimotini adolatli ötkaziş uçun vasiyatnomani ijro etuvçi etib tayinladi.

Boğliq atamalar: Merosni muhofaza qiliş, Vasiyat majburiyati

VASIYAT MAJBURIYATI
Vasiyat qiluvçi tomonidan vasiyat böyiça merosxörning zimmasiga bir yoki bir neça şaxs foydasiga biron-bir majburiyatni meros hisobidan bajarişni yuklaş harakati bölib, u köpinça mulkiy xususiyatga ega böladi.

Misol: Merosxörga uy-joy qoldirildi, biroq uning zimmasiga xolasiga şu uyda umrbod yaşaş huquqini beriş vasiyat majburiyati yuklatildi.

Boğliq atamalar: Legat, Zimmaga vazifa yuklaş

> **ZIMMAGA VAZIFA YUKLAŞ**
> Vasiyat qiluvçi tomonidan merosxör zimmasiga umumiy foydali maqsadni amalga oşiriş uçun biron-bir harakatni sodir etiş yoki undan özini tiyiş majburiyatini yuklaş qoidasi bölib, buni talab qiliş huquqi kreditorga berilmaydi.

Misol: Vasiyat qiluvçi öz merosxöriga qoldirilgan mablağning bir qismidan mahalladagi kutubxonani ta’mirlaş uçun foydalaniş vazifasini yukladi.

Boğliq atamalar: Vasiyat majburiyati, Vasiyatnomani ijro etuvçi

> **VASIYAT QILINMAGAN QISM**
> Meros qoldiruvçining vasiyatnomasida körsatilmagan va qamrab olinmagan mol-mulki bölib, uşbu qism qonun böyiça merosxörlar örtasida umumiy tartibda va navbat asosida taqsimlanadigan meros mulki hisoblanadi.

Misol: Avtomobil va bankdagi pul vasiyat qilingan bölsa-da, dala hovli vasiyat qilinmagan qism sifatida barça farzandlarga teng bölindi.

Boğliq atamalar: Qonun böyiça vorislik, Meros massasi

> **MAJBURIY ULUŞ**
> Qonun böyiça merosxörlarning alohida toifasi, jumladan voyaga yetmagan bolalar yoki mehnatga layoqatsiz ota-ona uçun vasiyatnoma mazmunidan qat’i nazar, qonun bilan kafolatlangan va ajratilişi şart bölgan meros qismi.

Misol: Garçi butun mol-mulk begona şaxsga vasiyat qilingan bölsa-da, marhumning voyaga yetmagan farzandi özining majburiy uluşini oldi.

Boğliq atamalar: Vasiyat erkinligi, Vasiyat majburiyati

Xronologiya

Vasiyatnoma böyiça vorislik institutining rivojlanişi

> **1996 · FUQAROLIK KODEKSINING QABUL QILINIŞI**
> Özbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi ikkinçi qismi qabul qilinib, vasiyatnoma böyiça vorislikning umumiy qoidalari, vasiyat erkinligi va merosxörlarni tayinlaş tartibi qonuniylaştirildi.

Ahamiyati: Vorislik huquqining zamonaviy asoslari va xususiy mulk daxlsizligi kafolati yaratildi.

> **1996 · VASIYAT MAJBURIYATI VA ŞARTLI VASIYAT**

> Fuqarolik kodeksida şartli vasiyatnoma va vasiyat majburiyati, ya’ni legat instituti joriy etildi. Bu meros qoldiruvçining xohiş-irodasini kengroq amalga oşirişga xizmat qiladi.

Ahamiyati: Meros qoldiruvçiga uçinçi şaxslar foydasiga majburiyatlar yuklaş imkoniyati berildi.

> **1996 · VASIYATNOMA SIRI KAFOLATI**
> Notariuslar va boşqa mansabdor şaxslar uçun vasiyatnoma sirini saqlaş majburiyati qat’iy belgilandi. Bu qoida meros oçilguniga qadar amal qiladi.

Ahamiyati: Meros qoldiruvçining şaxsiy huquqlari va oilaviy sirlari himoyasi ta’minlandi.

> **2022 · VASIYATNOMA ŞAKLLARIGA ÖZGARTIRIŞ**
> 2022 yil 17 maydagi O‘RQ-770-sonli Qonun bilan notarial tasdiqlangan vasiyatnomalarga tenglaştirilgan hujjatlar röyxatiga nogironligi bölgan şaxslar atamasi kiritildi.

Ahamiyati: Qonunçilik ijtimoiy moslaşuv va zamonaviy inson huquqlari standartlariga muvofiqlaştirildi.

Mind-map

Vasiyatnoma böyiça vorislik

- Umumiy qoidalar: Vasiyat erkinligi va şaxsan tuziş talabi.
- — Şaxsan tuziş: Vakil orqali tuzişga yöl qöyilmaydi (FK 1120-modda).
- — — Vakillik taqiqlanadi: Faqat meros qoldiruvçining özi iştirok etişi şart.
- — Vasiyat erkinligi: Istalgan şaxsga mulk qoldiriş yoki merosdan mahrum qiliş huquqi.
- — — Merosdan mahrum qiliş: Izoh bermagan holda qonuniy merosxörlarni mahrum qiliş mumkin.
- — Şartli vasiyat: Meros olişni qonuniy xulq-atvorga boğlaş (FK 1121-modda).
- — — Faqat qonuniy şartlar: Ğayriqonuniy şartlar haqiqiy hisoblanmaydi.
- — Örinbosar merosxör: Asosiy merosxör örniga zaxira voris tayinlaş (FK 1122-modda).
- — — Zaxira voris: Asosiy voris vafot etsa yoki voz keçsa işga tuşadi.
- Vasiyatnoma şakli: Yozma şakl va tasdiqlaşning qat’iy qoidalari (FK 1124-modda).
- — Notarial tasdiqlangan: Notarius tomonidan yozib olinib, tasdiqlanadigan asosiy şakl.
- — — Şaxsan imzolaş: Vasiyat qiluvçi öz qöli bilan imzolaşi şart.
- — Tenglaştirilgan: Maxsus holatlarda boşqa mansabdorlar tasdiqlagan vasiyatnomalar (FK 1126-modda).
- — — Kasalxona va kemalar: Boş şifokor yoki kema kapitani tasdiqlaydi.
- — Maxfiy vasiyatnoma: Notarius mazmuni bilan tanişmay tasdiqlaydigan hujjat (FK 1125-modda).
- — — Ikki guvoh: Xatjildga solinib, ikki guvoh iştirokida muhrlanadi.
- Bekor qiliş: Vasiyatnomani özgartiriş yoki bekor qiliş erkinligi (FK 1127-modda).
- — Yangi vasiyatnoma: Yangi vasiyatnoma tuziş orqali eskisi bekor qilinadi.

- — — Qayta tiklanmaydi: Yangi vasiyat bekor qilinsa ham eskisi tiklanmaydi.
- — Nusxalarni yöq qiliş: Jismoniy jihatdan yöq qiliş orqali bekor qiliş.
- — — Yozma farmoyiş: Notariusga yozma farmoyiş beriş orqali yöq qilinadi.
- — Haqiqiy emaslik: Şakl yoki tartib buzilganda sud orqali bekor bölişi (FK 1130-modda).
- — — Şakl buzilişi: Tegişli şaklda tuzilmagan vasiyatnoma haqiqiy emas.
- Ijro etiş: Vasiyatnoma şartlarini amalda röyobga çiqariş (FK 1131-modda).
- — Ijro etuvçini tayinlaş: Merosxör bölmagan şaxsga ijroni topşiriş.
- — — Ixtiyoriy rozilik: Ijro etuvçining yozma roziligi talab qilinadi.
- — Sud orqali tayinlaş: Merosxörlar kelişa olmasa, sud tayinlaydi.
- — — Merosxörlar talabi: Bir yoki bir neça merosxörning arizasi asosida.
- — Vakolat muddati: Ijro etiş uçun oqilona muddat beriladi.
- — — Bir yildan oşmaslik: Jarayon meros oçilgandan boşlab bir yildan oşmasligi kerak.
- Majburiyat va vazifa: Merosxör zimmasiga qöşimça vazifalar yuklaş (FK 1132, 1133-moddalar).
- — Vasiyat majburiyati: Uçinçi şaxslar foydasiga mulkiy majburiyat yuklaş (Legat).
- — — Mulkiy xususiyat: Meros hisobidan qandaydir mulk yoki xizmat taqdim etiş.
- — Uy-joydan foydalaniş: Boşqa şaxsga uy-joydan umrbod foydalaniş huquqini beriş.
- — — Boşqaga ötmaydi: Bu huquq sotilmaydi va meros bölib ötmaydi.
- — Vazifa yuklaş: Umumiy foydali maqsadlar uçun harakat qiliş.
- — — Jamoat manfaati: Buni talab qiliş huquqi aniq bir kreditorga berilmaydi.
- — Majburiy uluş: Majburiyatlar majburiy uluşga daxl qilmaydi.
- — — Ortiqça qismdan: Legat faqat majburiy uluşdan ortiqça qism hisobidan bajariladi.

Tuşuntiriş va sxema

Vasiyat majburiyati (Legat) jarayoni

DIAGRAMMADAGI BOĞLANIŞLAR

- Vasiyatnoma tuziş ’Şaklni ta’minlaş ’Notarial tasdiqlaş
- Notarial tasdiqlaş ’Vafot etganda ’Meros oçilişi
- Meros oçilişi ’Mulk ötişi ’Merosni qabul qiliş
- Vasiyatnoma tuziş ’Vazifa yuklaş ’Vasiyat majburiyati (Legat)
- Vasiyat majburiyati (Legat) ’Huquq vujudga kelişi ’Legat oluvçi huquqi
- Merosni qabul qiliş ’Majburiyatni bajariş ’Legat oluvçi huquqi
- Majburiy uluş himoyasi ’Çeklov qoidasi ’Merosni qabul qiliş
- Legat oluvçi huquqi ’Amaliy misol ’Uy-joydan foydalaniş

Manbalar

UŞBU MAVZU MANBALARI

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, ikkinchi qism (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR (DASTURDAN)

• Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)

• Vorislik huquqi: nazariya va amaliyot. O‘quv qo‘llanma. U. Maxmudxodjayeva, M. Usmonova. Toshkent, 2025. 148 b.

• Fuqarolik huquqi. 2-qism. Darslik. Mualliflar jamoasi. Toshkent, 2017. 428 b.

• Załucki, Mariusz. “Impact of the EU Succession Regulation on Statutory Inheritance.” Comparative Law Review 23 (February 7, 2018): 223. http://dx.doi.org/10.12775/clr.2017.010. (Qo‘shimcha)

• Avsec, Franci. “Legal Framework of Agricultural Land/Holding Succession and Acquisition in Slovenia.” Journal of Agricultural and Environmental Law 16, no. 30 (April 30, 2021): 24–39. http://dx.doi.org/10.21029/jael.2021.30.24. (Qo‘shimcha)

• Szeroczyńska, Małgorzata. “People with intellectual disabilities as heirs. Part 2.” Special School LXXXI, no. 3 (June 30, 2020): 224–35. http://dx.doi.org/10.5604/01.3001.0014.2361. (Qo‘shimcha)

Iqtibos keltirişdan oldin har bir manbani uning amaldagi rasmiy matni bilan soliştiring.

Öquv matni ta’lim maqsadida sun’iy intellekt yordamida tayyorlangan. Bu yuridik maslahat emas; iqtibos keltirişdan oldin birlamçi manbalar bilan tekşiring. Toşkent davlat yuridik universiteti · Oila va meros huquqi.

OXFORDER LLC tomonidan yaratilgan · Naşr 2026.11